

Posudek vedoucí disertační práce prof. PhDr. Jany Pilátové

Mgr. et MgA. **Tereza Janda Roglová**

VÝCHOVA K HLASU – CESTA K VĚDOMÉ OSOBNOSTI

(Hlas a dialogické jednání)

Ke vzniku obhajované práce, k tématu a ke koncepci

S autorkou disertace jsem začala spolupracovat teprve před rokem, když při její ohajobě neuspěla. Nyní je ve stejnojmenné práci (207 s.) 20-25% tehdejšího materiálu. Tereza Roglová vypustila obligátní výklad o „hlasovém aparátu“ a věnovala se třídění, zpracování a studiu dokumentů (reflexe studentů, videozáznamy) z archivu KATaP, kde učí. Změna přístupu k tématu a důraz na svědectví vlastní i studentské zkušenosti jí umožnily sestavit a interpretovat je tak, aby vystihly specifický způsob studia hlasu na katedře, jejíž ústřední disciplínou je dialogické jednání. To Tereza už dvacet let studuje. Neznamená to ale pro ni, že by DJ mohlo *hlasovou výchovu nahradit. V cestě osobnostního rozvoje je dobré čerpat z obou disciplin* (s. 64).

Tentokrát už práce odpovídá názvu. Autorka to shrnula: *Tím, že se zvukem a řečí v dialogickém jednání vychází ze sebe a přichází zase k sobě, vzniká prostor k sebepoznávání, sebeobjevování i sebepřijetí; na této cestě se výchova k hlasu a dialogické jednání setkávají a mohou se účinně podporovat.* (Abstrakt)

Učitel nemusí být neomylný; nemůže se přestat učit; připustit to i při psaní disertace s pedagogickou tematikou není snadné, ale umožnilo to autorce pustit se do nejistoty, nebát se pestrosti náhledů, docenit své osobní a učitelské zkušenosti i zkušenosti kolegů a studentů. Zaměření na empirický materiál a proměny jednotlivců je oporou pro sledování procesů, které jsou u každého trochu jiné, teoreticky obtížně uchopitelné. Z komparace a kontextů konkrétních výpovědí však plynou podložené závěry o růstu výrazových možností během studia: *Z pozice pedagoga zkoumajícího hlasovou výchovu shledávám v dialogickém jednání jednu z možných a žádoucích forem hledání vztahu ke svému hlasu, k jeho osvobození a chuti k experimentům, které podporují a otevírají cestu k tvůrčí činnosti, poznávání sebe sama a vedou také k vědomé osobnosti.* (s. 190)

Ke kompozici práce:

Zvolený postup výkladu je jako zaostřování mikroskopu: koukáme stále na totéž, ale čím dál podrobněji vidíme souvislosti rozvoje *vědomé osobnosti* a jejího *celostního projevu* – i hlasového. Uschopňovat k němu a poznávat jeho podmínky jde ruku v ruce.

První část práce (s.12 – 46) představuje psychosomatický ráz tohoto procesu, náhled na hlasovou pedagogiku a hledání souhry mezi hlasem, dechem, tělem, prostorem, časem a psychikou studenta. Proč se jmenuje ***Obraz hlasu?*** *Hlas slyším a cítím zevnitř i zvenku. Když o něm píšu, vzdaluji se mu, převádím to, co slyším a tuším, do slov* (s. 13). S odkazem k osobním i profesním zkušenostem a k oborovým autoritám (i z jiných kultur) sleduje autorka prolínání vědomých a nevědomých projevů života, cítění, myšlení a bytí při hlasové výchově i dialogickém jednání. Uzemněním této části práce je popis reálií studia na KATaP, jeho aspektů, etap a působení hlasového pedagoga.

Druhá část, ***Hlas a dialogické jednání*** (47 – 81), porovnává zkušenosti autorky se zkušenostmi tří kolegů (asistentů DJ), vypovídajících z různých zorných úhlů o hlase, a doplňuje je komentáři Ivana Vyskočila. Výpovědi členů tematicky (*Hlas v DJ, Dech a tělo, Vnímání tempa, rytmu a prostoru*) a k zobecnění míří v kapitole *Další možnosti sebepoznávání*, kde s Michalem Čunderlem zvažuje smysl práce s videozáznamy.

Třetí část, ***Průzkum obrazu hlasu v reflexích a ve videozáznamech*** (s.82 – 189), je obsáhlejší než předchozí dvě dohromady. Hledá v reflexích studentů z DJ zmínky o hlase, pak zkoumá jejich reflexe z individuálních hodin hlasové výchovy, a nakonec nabízí šest časosběrných kazuistik (nejdelší 6 let). Tyto „portréty“ jsou nejpodrobnější a nejrozsáhlejší (s.111-188) částí disertace. Vznikly na základě pedagogické zkušenosti s vybranými studenty a z jejich reflexí, konfrontovaných u každého s několika videozáznamy jejich DJ (v příloze); autorka mapuje jejich proměny, z nichž vyvozuje *Podněty pro pedagogickou práci*. To je odvážná konkretizace předchozích úvah, protože ty studenty známe a můžeme porovnávat, jak je vnímá autorka, jak my, a zda si vybrala dostatečně reprezentativní vzorek.

K výzkumnému postupu

Tereza Roglová se zanořila do archivu reflexí z DJ a prostudovala jich přes čtyři stovky (z let 1994 – 2014 od 111 studentů, s. 83). Víme, že nevyužitá dokumentace je hrob odborné práce, ale smysluplně ji uspořádat je možné jen se záměrem, což se dá dělat nejlépe v souvislosti s výzkumem, jako v této disertaci. Proto ji pokládám jak za příspěvek k ujasňování základů práce naší katedry, tak k ujasňování jejích perspektiv. *Paměť je duchem našich činů*, říká Eugenio Barba, *a zkušenost není odpověď, ale otázka*, na kterou odpovídá jen každý sám za sebe – tvorbou, říkal Jerzy Grotowski. Tak chápu věcné i lidské argumenty pro zvolený postup Terezy Roglové, který odpovídá duchu katedry i pojednávanému tématu. Už proto pokládám její práci za cennou.

Není to snadná práce. Respekt k individuálním potřebám je při takovém pojetí studia nutný, ale není to selanka, když navzdory zkušenostem a vzpomínkám na prohry sbíráme odvahu učinit znovu něco nejistého, spolehnout se na hru a tvořivost a zkusit to. *I mlčení je jednání*, píše jeden ze studentů (s. 101) Jak to zdokumentovat a interpretovat? A jak jsou dokumenty věrné skutečnosti, když z nich vybíráme „se záměrem“? Včerejší riziko zmizelo a jeho reflexe i videozáznamy jsou jen stopou poutníka, který už je jinde (proto se psaní o pedagogické a divadelní práci musí opírat o zkušenost, intuici, naději, o důvěru, samé neprokazatelné veličiny). Co jsme s to rozpoznat v tom zachyceném, viditelném a slyšitelném? Je možný výzkum, v němž by se ukázalo i to, co není vidět?

Nejbližší obor s podobnými potížemi je psychologie. Výzkumem skupinové terapie se důkladně zabýval Irvine Yalom, terapeut z okruhu humanistické psychologie. Vycházel ze svých zkušeností a z vyhodnocení mnoha výzkumů účinnosti psychoterapeutických a encounterových skupin, z komparace druhů výzkumu a jejich výpovědní hodnoty. Podobnost jeho a disertantčina výzkumu je v tom, že zkoumá lidský proces, a ten je vidět a slyšet v rozdílu výchozího a výsledného stavu, který vnímali jeho účastníci a svědci. Není průkaznější způsob zjišťování, než zúčastněné pozorování a jeho interpretace.¹ Rozdíl oněch výzkumů však není ani tak v tom, že účastníci terapie znali důvod setkávání od začátku a pro výzkum bylo jasné, co sledovat (zda účastníci dosáhli žádoucí změny), zatímco žádoucí změna v DJ je implicitní, ale v tom, že škola (DAMU) musí? má? Může? – známkovat osobní zrání studentů. V komentáři k jedné reflexi DJ s vyjádřenou obavou, že se v tom člověk topí (s. 130), autorka píše: *pokud někdo nechce, nemusí DJ podstupovat, vždyť je to osobní volba*. Dál už problematiku „povinného předmětu“ či vlastní volby nereflektuje, ale prakticky hledá řešení obav studentů v učitelských strategiích, motivujících k odvaze a vlastnímu objevování. O způsobech pomoci uvažuje průběžně, ale nechává na studentovi, zda jeho vodítkem budou profesní, nebo lidské otázky. Žádoucí změna, propojení obou zřetelů, se dá provokovat, ale uvědomit si tu možnost může každý jen sám za sebe.

Myslím, že tato úskalí řeší Tereza Roglová i předložená disertace i díky tomu, že při výchově k hlasu se dá (narozdíl od DJ) krom pólu osvobození ze stereotypů ukázat i pól profesních standardů, které jako profesionální zpěvačka zná a nabízí. Představuje oba póly jako břehy, mezi nimiž může proudit život – ale artikulovaný. Když se povede dostat studenta do proudu, může už každý pokračovat samostatně.

¹ Dnes už i zobrazovací metody mozkových aktivit, ale to zatím není nic pro nás. Další možností je sledovat trvalost proměn a jejich pokračování u jednotlivých absolventů, ale to přesahuje možnosti disertace.

Autorka představuje s tímž respektem studenty různě profesně i lidsky pokročilé, v různé fázi pochopení vazby spontaneity a kázně, různě schopné spojit výraz s uvědoměním. Někdo to zvládne brzy, jiný při psaní diplomky, někdo ne. Ale třeba právě ten, kdo to ještě neví, to už dělá - i když neví co a proč. Proto předložený výzkum sleduje jak vnitřní (emocionální i racionální), tak pragmatickou úroveň změny – rozdíly mezi reflexí a videozáznamem (např. od Anny Drábkové je 30 reflexí a 8 videozáznamů; autorka přitom sleduje napřed zvukovou, pak pohybovou stopu, a až potom kompletní záznam).

Ke zpracování

Uvedené rozdíly nejsem s to kompetentně posoudit; nejsem „hlasářka“. Má zpráva o této disertaci je v tomto bodě neúplná a doufám, že to doplní oponenti. Mám zkušenosti s hlasem z práce s Grotowským a s Molikem, a pak z Odin Teatret. Byla bez vysvětlování, jen s proměnami úkolů – převážně imaginárních akcí. Při takové práci se nemluvílo, ale hlasově jednalo - i s fyzickými intervencemi učitele či partnera. Neznám pojmy, potřebné k popisu hlasu a hlasových objevů studentů a mohu jen důvěřovat Tereze Roglové, že je užívá přesně.

Co posoudit mohu, je proměna předložené práce. Myslím, že rozdíl mezi loňskou a letošní disertací je v tom, že ji Tereza Janda Roglová nepojímá jako povinný krok ke změně profesního statusu, ale jako zvolený krok na cestě za tajemstvím hlasu. Nezabarikádovala se v jistotách fyziologie a odvážila se hledat jinak. Věřím, že při psaní této práce našla a otevřela nové možnosti pro sebe i své studenty, nehledě k tomu, že přispěla ke zpracovávání materiálů našeho archivu. Jsem si vědoma, že se během roku nedá v tak změněném pojetí najít vždy ten pravý výraz pro ten který prchavý komplexní jev; vím, že je pro autorku stylistika obtížná asi tak, jako pro mne koloratura; vím, že by se ze shromážděného materiálu dalo vytěžit víc; ale vím také, že rok je krátký, že se žádost o prodloužení lhůty neuspěla, se všemi nesnázemi vytrvale zápasila, mnohé vyřešila a udělala ohromný kus práce. Proto její

předloženou disertaci doporučuji k obhajobě.

V Praze 4. září 2015

prof. PhDr. Jana Pilátová

